

Arvamus autoriõiguse seaduse muutmise seaduse (erakopeerimise tasu jaotuskava koostamine) eelnõule

Autoriõiguse seaduse muutmise eelnõu (01.08.2025), millega muudetakse erakopeerimise tasu jaotamise korda, kätkeb mitmeid sisulisi uuendusi, mille eesmärk on suurendada kollektiivse esindamise organisatsioonide (KEO-de) autonoomiat ning vähendada riiklikku halduskoormust. Kavandatud muudatustel on ilmseid tugevusi, kuid need toovad kaasa ka õiguslikke ja praktilisi riske, eriti seoses Euroopa Liidu (EL) õiguse kohaldamise ja Eesti varasema kogemusega.

Eelnõu üheks tugevuseks on suurema paindlikkuse tagamine. Kui senises süsteemis kinnitab autoriõiguse seaduse § 27 lg 11 kohaselt jaotuskava minister, olles selle eelnevalt kooskõlastanud autorite, esitajate, fonogrammitootjate ja filmi esmasalvestuse tootjate esindajatega, siis uue korra kohaselt lepivad KEO-d jaotuskavas kokku omavahelisel läbirääkimisel. Autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (erakopeerimise tasu jaotuskava koostamine) seletuskirja kohaselt „Muudatustega kaotatakse ära komisjon ja jaotuskava käskkirjaga kinnitamise nõue. Edaspidi lepiksid KEOd ise jaotuskavas kokku ja seejärel jaotaksid tasu omavahelise kokkuleppe kohaselt. Sellega loodetakse KEOdele anda senisest enam paindlikkust ja pädevust ise otsustada erakopeerimise tasu jaotuskava üle“. See lähenemine võimaldab reageerida muutuvatele turu- ja tehnoloogilistele tingimustele ning vähendab Justiits- ja Digiministeeriumi halduskoormust. Täiendava tugevusena võib märkida seaduses sätestatud jaotuskava koostamise kriteeriumid (§ 27 lg 9¹), mis aitavad suurendada läbipaistvust. Samuti tagab süsteemi toimimise järjepidevuse automaatne varumehhanism (§ 27 lg 9²), mille kohaselt jaotatakse tasud kindlaksmääratud protsentide alusel, kui KEO-d kokkuleppele ei jõua.

Nõrkused ilmnevad eeskätt seoses riikliku järelevalve puudumisega. [Infoühiskonna direktiivi](#) (2001/29) art 5 lg 2 punkti b tuleb erakopeerimisel õiguste omajatele tagada „õiglane hüvitis“, mis Euroopa Kohtu praktika ([C-467/08 Padawan](#), [C-457/11–C-460/11 VG Wort](#)) kohaselt peab kompenseerima õiguste omajatele tekkinud kahju ja säilitama õiglase tasakaalu õiguste omajate ja kasutajate huvide vahel. Padawan kaasuses tuuakse punktides 39-40 välja järgnev: „mis puutub õiglase hüvitise arvutamisel arvesse võetavasse autori kantud kahju kriteeriumi, siis tuleneb direktiivi 2001/29 põhjendustest 35 ja 38, et õiglase **hüvitise eesmärk on kompenseerida autoritele „nõuetekohaselt“ nende kaitstud teoste loata kasutamine**. Õiglase tasu suuruse kindlaksmääramisel tuleb „kasuliku kriteeriumina“ arvestada asjaomasest reprodutseerimisest autorile „tuleneda võivat kahju“, kusjuures olukordades, kus kahju „mõju [...] on minimaalne“, võib tasu maksmise kohustust mitte tekkida. Seega peab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandiga kaasnema tasusüsteem, millega „hüvitatakse mõju õiguste valdajatele [...] Neist sätetest tuleneb, et õiglase hüvitise kontseptsioon ja selle suurus on seotud kahjuga, mida autor kannab kaitstud teose isiklikul eesmärgil loata reprodutseerimise tõttu. Sellest vaatenurgast tuleb õiglast hüvitist käsitada kui vastutasu autori kantud kahju eest.“ VG Wort lahendi punkt 75, viitega Padawan’ile, kordab selle mõtte üle: „hüvitise eesmärk on heastada autoritele kaitstud teoste nende loata reprodutseerimine isiklikuks tarbeks, nii et seda hüvitist tuleb lugeda kompensatsiooniks kahju

eest, mis autorile tekib sellise loata kopeerimise tagajärjel“. Seega peab hüvitis olema kahjuga seotud ja proportsionaalne – mitte mehaaniline ega abstraktne.

Kui jaotuskava koostamine ja kinnitamine jäetakse täielikult KEO-de otsustada, võib küsitavaks osutuda, kas riik täidab piisavalt oma kohustust tagada süsteemi efektiivne toimimine. Eesti varasem kogemus näitab, et KEO-de vahelised kokkulepped ei ole alati saavutatavad. Sellest järeldub, et KEO-de vaheline koostöö on pingeline, mistõttu võib uue süsteemi tulemusel suurened ebastabiilsuse risk.

Täiendava probleemina võib esile tõsta automaatse protsentjaotuse (eelnoü § 27 lg 9²). Kuigi see tagab tasude liikumise õiguste omajateni, ei pruugi mehaaniline skeem arvestada tegelikku erakopeerimise ulatust ega õiguste omajatele tekkinud kahju. Selline lahendus võib tõstatada küsimuse selle kooskõlast Euroopa Kohtu seatud nõudega, mille kohaselt õiglane hüvitis peab olema seotud kahju suurusega. Lisaks võib teoreetiliselt väiksemate KEO-de positsioon uues süsteemis nõrgeneda, kuna neil on võrreldes suuremate organisatsioonidega vähem ressursse ja läbirääkimisjõudu. Samas võivad väiksemad KEO-d ka kogu protsessis blokeerida.

Õiguslikust vaatenurgast tuleb tähele panna, et ministri kinnituse kadumisega väheneb õiguste omajate võimalus vaidlustada jaotuskava halduskohtus. Kui varasem süsteem võimaldas tugineda ministri käskkirjale kui haldusaktile, siis uue korra kohaselt jäävad vaidlused tõenäoliselt eraõiguslikule tasandile. Samas tuleb pidada silmas ka asjaolu, et eelnoü väljatöötamise tingisid eksisteerivad probleemid. Kuigi direktiiv jätab liikmesriikidele laialdase kaalutlusruumi, võib küsimuse alla tulla, kas Eesti süsteem tagab piisaval määral direktiivi art 5 lg 2 p b järgimise.

Eelnoü seletuskiri jaotuskava olemust järgmiselt: *„Jaotuskava on seega eraõiguslik leping, mille pooled on kollektiivse esindamise organisatsioonid ja tasu koguja, kes võib samal ajal olla ka kollektiivse esindamise organ. Kavandatav muudatus võimaldaks osapooltel ise paindlikumalt otsustada nii formaalsete kui ka sisuliste kriteeriumide üle, mida jaotuskava koostamisel oluliseks peetakse [...] Kavandatud korra kohaselt on jaotuskava eraõiguslik mitmepoolne leping, millele kohalduvad võlaõigussaaduse üldosa sätted ja mille sõlmimiseks on sätte sõnastuse järgi vaja tahteavaldusi kõigilt KEOdel ja ka tasu kogujalt. Kui tasu koguja või vähemalt ühe KEO tahteavaldus puudub, ei ole see seaduse mõttes jaotuskava. Tasu koguja võib ainult jaotuskava alusel väljamaksed teha, s.o sellise mitmepoolse lepingu alusel, mis vastab seaduse nõuetele. Jaotuskava alusel tekibki tasu kogujal KEOdele tasu väljamaksmise kohustus ja KEOdel õigus saada jaotuskavas kokkulepitud tasu“.*

Eelnoü tugevusena tuleb rõhutada, et selle lähenemine toetab privaatautonomia põhimõtet ning osapoolte vaba enesetoetuse kaitset. Kui senine kord nägi ette ministri sekkumise ja lõpliku kinnituse haldusakti vormis, siis uus süsteem eeldab, et õiguste omajaid esindavad organisatsioonid jõuavad tasakaalustatud lahenduseni läbirääkimiste ja kokkulepete teel. Selline lahendus lähtub põhimõttest, et riik ei pea olema n-ö „lapsevanem“, kes osapooltele oma otsuse peale surub, vaid võib usaldada valdkonna sisemisi mehhanisme ja osapoolte autonoomiat. Samasugust lähenemist võiks analoogia korras kujutleda olukorras, kus riik asuks haldusaktiga ühis- ja kaasautorite vahel autoritasude jaotust otsustama – see sekkuks põhjendamatult privaatautonomia sfääri. Uue regulatsiooni järgi on jaotuskava olemuselt eraõiguslik mitmepoolne leping ning see tugevdab õigussuhete eraõiguslikku loogikat. Selline konstruktsioon on kooskõlas kaasaegse vabadusel ja privaatautonomial põhineva demokraatia põhimõtetega, mille kohaselt lepingu pooled vastutavad ise õiglaselt tasakaalustatud lahenduse leidmise eest. Samal ajal on osalistel võimalus pöörduda kohtu poole.

Kokkuvõttes suurendab eelnõu KEO-de autonoomiat ja lihtsustab haldusmenetlust, tuues õigussuhetesse rohkem privaatautonoomiat ning võimaldades osapooltel ise tasakaalustatud lahendusi leida. Kuigi see lähenemine tõstatab küsimusi seoses süsteemi kooskõlaga Euroopa Liidu õigusega, õiguskaitsevahendite kättesaadavuse ja KEO-de vahelise jõudude tasakaaluga, tuleb eelnõu lugeda sammuks positiivses suunas. See suundumus vähendab riigi liigset sekkumist ning toetab õiguste omajate ja nende esindusorganisatsioonide eneseregulatsiooni, mis on kooskõlas kaasaegse ühiskonna arengu põhimõtetega.

Lugupidamisega,

Aleksei Kelli (*PhD*)
Intellektuaalse omandi õiguse professor
Tartu Ülikooli õigusteaduskond
1. september 2025

/allkirjastatud digitaalselt/